

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

11/30

Amsterdam Westelijke Tuinsteden

Een wederopbouwgebied
van nationaal belang

“Aan de boulevard is hoge woon-
bebouwing geprojecteerd, die een
typisch accent aan de plas zal
geven. Het spreekt vanzelf, dat zeer
veel gezinnen van het schone
uitzicht zullen kunnen genieten.”

Uit: *Rond de oevers van de Sloterplas*,
J.H. Mulder in *Werk in Uitvoering* (1956)

Foto Stadsarchief Amsterdam

“Het erfgoed biedt kansen voor
het aantrekken van nieuwe
doelgroepen. Ook bij de huidige
bevolking wint het erfgoed van
Van Eesteren aan populariteit als
woonmilieu”

Uit: *Nota Cultuurhistorie Amsterdam Nieuw-West* (2013)

Foto François Hendriks

Wederopbouwperiode

Wie de kaart van Nederland van eind jaren dertig vergelijkt met die van eind jaren zestig ziet grote veranderingen. Het aanzicht en de inrichting van steden, dorpen en landelijke gebieden zijn ingrijpend veranderd. De Tweede Wereldoorlog richtte zware verwoestingen aan. De gebouwen en infrastructuur in honderden dorpen en steden lagen in puin of raakten zwaar beschadigd. Al tijdens de oorlog begon een centraal geleide rijksdienst met het herstel van de oorlogsschade en de wederopbouw. Dit was niet de enige ruimtelijke opgave waar de overheid voor stond tijdens de wederopbouwperiode. Voor de oorlog leefden al andere grote wensen die nog niet vervuld waren zoals de uitbreiding en vernieuwing van steden en de modernisering van het platteland.

De wederopbouw was ook een periode van optimisme en modernisering. Nieuwe materialen en verkavelingspatronen deden hun intrede, evenals een nieuwe wijkopbouw met veel groen. Het motto van de stad werd licht, lucht en ruimte. Daarnaast kwamen er steeds meer auto's waar rekening mee gehouden moest worden in de plannen.

Selectie van 30 wederopbouwgebieden

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft dertig wederopbouwgebieden geselecteerd uit de periode tussen 1940 en 1965. In deze periode is een groot deel van Nederland opnieuw ingericht. Dat gebeurde op een totaal andere manier dan vóór de oorlog. De geselecteerde gebieden geven met elkaar een goed beeld van hoe er gedacht, gebouwd en ingericht werd. Deze gebieden worden beschouwd als toonbeelden van de wederopbouwperiode. Ze onderscheiden zich nationaal of zelfs internationaal, bijvoorbeeld vanwege de kwaliteit van de architectuur of als bijzonder voorbeeld van stedenbouw of landschapsinrichting. De Rijksdienst heeft de gebieden in drie gebiedstypen ingedeeld: de wederopbouwkeren (de herstelde oorlogsschade), de naoorlogse woonwijken (de planmatige, stedelijke uitbreidingswijken) en de landelijke gebieden (agrarische ruilverkavelings- en landinrichtingsgebieden).

De rol van het Rijk en de gemeenten

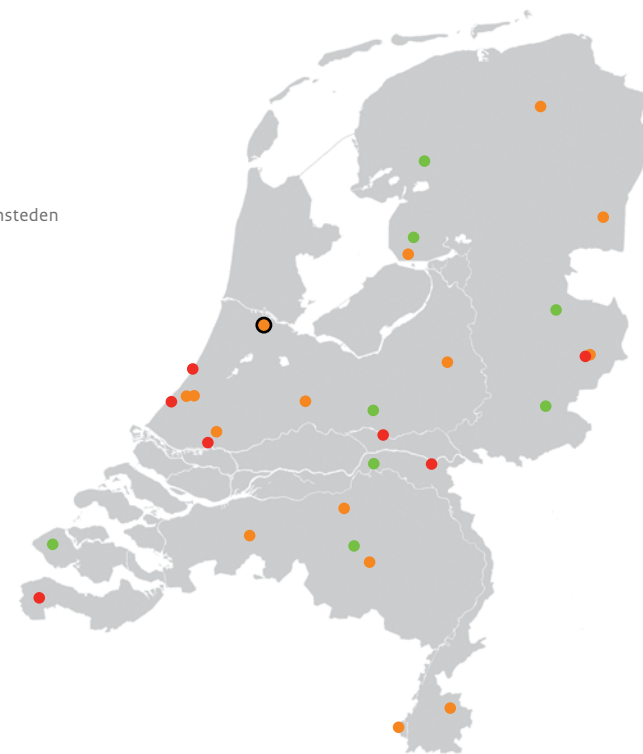
De selectie als één van de 30 wederopbouwgebieden zorgt in de eerste plaats vooral voor meer aandacht en waardering. Het Rijk heeft ervoor gekozen deze gebieden niet als rijksbeschermd gezichten aan te wijzen. De uitdaging voor de gemeente en haar bewoners is om een manier te vinden waarop nieuwe ontwikkelingen en behoud van het karakter van de wijk samen kunnen gaan. Wederopbouw is één van de vijf prioriteiten uit de rijksnota Visie erfgoed en ruimte. Kiezen voor karakter (VER). Deze nota beschrijft hoe het Rijk een rol ziet voor het cultureel erfgoed in de ruimtelijke ordening. Ook wordt geschetst op welke manier publieke en private partijen rondom cultureel erfgoed en ruimtelijke ordening zouden moeten samenwerken. Het Rijk wil stimuleren dat de bijzondere eigenschappen, de kwaliteiten van de wederopbouwgebieden, ook in de toekomst herkenbaar aanwezig blijven. Om dat te bereiken wil het Rijk (bestuurlijke) afspraken maken met de betrokken gemeenten.

Naoorlogse woonwijken

De bouw van deze uitbreidingswijken kwam na de oorlog op gang om het tekort aan woningen op te vangen. Kenmerkend is dat het vaak gaat om grootschalige uitbreidingen met seriematige of herhaalde bouwblokken: veel rijtjeswoningen en gestapelde meergezinswoningen. De wijken zijn ruim opgezet en hebben een groen karakter. Ze kennen vaak eigen voorzieningen op loopafstand bij elkaar: winkels, scholen, kerken en gezondheidszorg. Dit in tegenstelling tot veel vooroorlogse buurten met gesloten bouwblokken in smalle straten met een winkeltje op de hoek en weinig groen. De Westelijke Tuinsteden zijn ontworpen op basis van vooruitstrevende principes, met als resultaat woonwijken van uitzonderlijk hoge kwaliteit.

30 wederopbouwgebieden

- Wederopbouwkeren
- Naoorlogse woonwijken
- Landelijke gebieden
- Amsterdam Westelijke Tuinsteden

Wederopbouwkeren

01. Hengelo binnenstad
02. Katwijk aan Zee Boulevardzone
03. Den Haag Atlantikwallzone Kijkduin-Zorgvliet
04. Rhenen binnenstad
05. Rotterdam oostelijke binnenstad
06. Nijmegen binnenstad
07. Oostburg

Naoorlogse woonwijken

08. Groningen De Wijert-Noord
09. Emmen Emmermeer, Angelslo en Emmerhout

10. Nagele

Amsterdam Westelijke Tuinsteden

11. Amsterdam Westelijke Tuinsteden
12. Hengelo Klein Driene I en II
13. Apeldoorn Kerschoten
14. Den Haag Mariahoeve
15. Leidschendam-Voorburg De Heuvel Prinsenhof
16. Utrecht De Halve Maan
17. Rotterdam Ommoord
18. Den Bosch Plan Zuid/De Pettelaar
19. Breda De Heuvel
20. Eindhoven 't Hool
21. Heerlen Vrieheide
22. Maastricht De Pottenberg

Landelijke gebieden

23. Skarsterlân Haskerveenpolder
24. Noordoostpolder
25. Vriezenveen
26. Berkelland Beltrum I
27. De Groep en omgeving
28. Maas en Waal-West
29. Veere Walcheren
30. Bostel en Best De Scheeken

Atlas van de wederopbouw in Nederland

De atlas biedt een overzicht van de 30 geselecteerde wederopbouwgebieden en vertelt het verhaal van de ruimtelijke ordening in Nederland aan de hand van een aantal essays.

ISBN 978-94-6208-092-8

Een deel van de Westelijke Tuinsteden is één van de dertig door het Rijk geselecteerde naoorlogse gebieden met een bijzondere cultuurhistorische betekenis. De gebieden tonen samen het tijdperk van de wederopbouw.

Voor meer informatie:

www.maps.amsterdam.nl/ordekaart
www.vaneesterenmuseum.nl
www.prowest.nl

Voorjaar 2016 verschijnt een nieuwe Atlas Westelijke Tuinsteden Amsterdam.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

De RCE ondersteunt gemeenten bij het opstellen en uitvoeren van plannen die het karakter van de wederopbouwgebieden voor de toekomst behouden. De RCE vindt het belangrijk dat specifieke kennis over de wederopbouwperiode ontwikkeld wordt en beschikbaar komt. Het kennisplatform wederopbouwgebieden vervult hierin een centrale rol.

Zie ook: www.cultureelerfgoed.nl/dossiers/wederopbouw

Amsterdam

Westelijke Tuinsteden

De Westelijke Tuinsteden zijn onderdeel van de uitbreiding van Amsterdam volgens het Algemeen Uitbreidingsplan (AUP) uit 1934 van de stedenbouwkundige Cornelis van Eesteren.

Ten westen van de stad liggen rondom de Sloterplas de wijken Slotermeer, Geuzenveld, Slotervaart, Overtoomse Veld en Osdorp. De uitvoering begon in 1951 met Slotermeer. Het deel dat door het Rijk is geselecteerd weerspiegelt het meest het karakter en de gedachte van het AUP.

De Westelijke Tuinsteden zijn aangelegd volgens vernieuwende stedenbouwkundige en architectonische ideeën, die braken met het traditionele gesloten bouwblok met doorlopende straatwanden. De oude chaotische stad met slechte woningen maakte plaats voor licht, lucht en ruimte. Verschillende functies als wonen, werken, verkeer en recreatie zijn groten-deels gescheiden. Het groen is hiërarchisch opgebouwd, van landschap, park, parkstrook, groenstrook, hof naar voor- of achtertuin. De infrastructuur kent eveneens een hiërarchische opzet van autoweg, stadslaan, wijkweg, buurtstraat, woonstraat en stoep. Volgens het principe van de wijkgedachte hebben de buurten eigen voorzieningen zoals winkels en scholen.

Bijzondere contrasten

Volgens het gedachtegoed van het Nieuwe Bouwen is gestreefd naar een sterke relatie tussen bebouwde en onbebouwde ruimte, de positie van bijzondere bebouwing in het groen, de herhaling van bouwblokken en afwisseling van hoog- en laagbouw. De architectuur is overwegend modern, in baksteen of systeembouw, met een sobere en zorgvuldige uitstraling. Dat levert evengoed bijzondere contrasten op. Zo heeft het gebied niet alleen bakstenen complexen in de traditionele stijl van de Bossche School aan De Vlughtlaan, maar ook experimentele Airey-systeembouw.

Herwaardering

Vanaf de jaren negentig zorgde een veranderde sociaal-maatschappelijke en culturele dynamiek voor een afnemende waardering van het gebied. Door sloop-nieuwbouw wordt sindsdien geprobeerd andere groepen bewoners aan te trekken. De oorspronkelijke karakteristieken dragen bij aan een toenemende herwaardering. Door de huidige bewoners wordt vooral de groenstructuur hoog gewaardeerd.

- 1 Zicht op de noordzijde van de Sloterplas
- 2 Speelplaats aan de Burgemeester Vening Meineszlaan, 1963
- 3 Johannes Jelgerhuishof in het Bluebanddorp
- 4 Burgemeester de Vlughtlaan, 1958
- 5 H-school De Kans aan de Thomas van Aquinostraat

- 6 Kerk De Ontmoeting, met kunstwerk van Dick Elffers
- 7 Portieketageflats langs het Gerbrandypark
- 8 Garage en Aireywoningen in complex Slotershof
- 9 Viaduct Cornelis Lelylaan, op de achtergrond Slotershof, ca. 1962

Colofon

Tekst Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed / Grafisch ontwerp En-publique.nl / Kaarten Must / Foto cover Stadsarchief Amsterdam

